

ANALİZ

TEMMUZ 2018 SAYI: 238

NORMALLEŞME SÜRECİNDE TARİHİN POPÜLERLEŞMESİ VE MEDYA

CAN CEYLAN

NORMALLEŞME SÜRECİNDE TARİHİN POPÜLERLEŞMESİ VE MEDYA

CAN CEYLAN

COPYRIGHT © 2018

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Uygulama: Hasan Suat Olgun
Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
NORMALLEŞME VE TARİH İLGİSİNİN ARTMASI	8
YENİ TARİH ALGISI	10
MEDYADAKİ TARİH ARZININ ÇEŞİTLERİ	11
SONUÇ VE ÖNERİLER	21

YAZAR HAKKINDA

Can Ceylan

1997'de ODTÜ İngilizce Öğretmenliği Bölümü'nden mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim Bölümü'nde 2009'da tamamladı. Yüksek lisans tezini 2010'da *Mevlana'dan Önce ve Sonra Mesnevi* adıyla kitaplaştırdı. Doktorasını 2014'te Yeditepe Üniversitesi Sosyal Antropoloji Bölümü'nde tamamladı. Bu çalışmasını *Dergah'tan Akademi'ye Rifailik ve Kenan Rifai* adıyla kitaplaştırdı. Tasavvuf alanındaki akademik çalışmalarına 2017'de *Tarihi, Sosyal, Siyasi ve Dini Açından Tasavvuf ve Tarikat Anlayışı* adlı kitap ile devam etti. Akademik çalışma alanlarının yanı sıra klasik Türk musikisi, ebru sanatı ve şiir gibi alanlarla ilgilenmektedir. Musiki alanında 2005'te *Vefatının 120. Yılında Hacı Arif Bey ve Eserleri* adlı nota ve biyografi kitabını yayımladı. Rubai tarzındaki şiir denemelerini 2017'de *Kafiyenin Cilvesi* adlı kitapta topladı. İstanbul Medipol Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyesi olan Can Ceylan *Gerçek Hayat* dergisinde başladığı köşe yazarlığını *Yeni Birlik* gazetesinde devam ettirmektedir.

ÖZET

Türkiye’de özellikle 2002’den beri yaşanan normalleşme sürecinde ortaya çıkan unsurlardan biri de resmi tarih söyleminin tartışmaya açılmasıdır. Çoğulculuşmanın oluşturduğu eleştirel bakış ortamında –resmi tarih söyleminin aksine– tartışmaya ve sorgulamaya daha açık olan bu söylemler toplumun tarih konusunda var olan merakını daha da artırmış, bilgiye farklı kaynaklardan ulaşma imkanlarının çoğalması da bu artışta etkili olmuştur. Tarih konulu televizyon programları ve televizyon dizileri, popüler ya da akademik tarih kitapları ve aylık ya da haftalık dergilerin sayısındaki artış bu durumun en açık göstergesidir. Bu analizde tarihe olan meraktaki artışın gözlemlendiği mecralar sayısal özellikleri ve nitel içerikleri açısından incelenmektedir.

Tarih konusunun önceki yıllara göre daha görünür hale gelmesi konuyu daha zengin kaynak ve örnekleme ile analiz etme imkanını da vermektedir. Sosyal medyada birkaç saat ya da birkaç dakikalık gündemler ilgi çekiyor olsa da tarih kamuoyunun ilgi gösterdiği uzun soluklu gündem konularının başında gelmektedir. Tarih konusunda yazılı ve görsel medyadaki bu çeşitliliğin üzerinden ileriye dönük ne gibi adımlar atılabileceği analizin öneriler kısmında sunulmaktadır.

Bu analizde resmi tarih söyleminin tartışmaya açılması tarihe olan meraktaki artışın gözlemlendiği mecraların sayısal özellikleri ve nitel içerikleri üzerinden incelenmektedir.

GİRİŞ

2002'den beri Türkiye'nin seyrinin hakim karakterlerinden biri çoğulculuğa dönüşmüştür. Toplumun tarih algısı çoğulculuğun yaşandığı alanlar arasında yer almış ve "resmi" olarak tanımlanan tarih söylemine alternatif anlatılar ortaya çıkarak takipçi bulmuştur. Okullarda öğretilen resmi tarih farklı ideolojik altyapıdaki toplumsal kesimlerin sorgulaması karşısında giderek aciz kalmış ve resmi tarihin yerine tartışmaya ve sorgulamaya açık yeni bir tarih yazımı sürecini meydana getirmiştir. Bu süreçte tarih kamuoyunun önemli gündem konularından biri haline gelmiştir.

Kamuoyunun bu uzun ömürlü ilgisini yazılı ve görsel medyadaki yayın ve yapımlardan takip etmek mümkündür. Okunan kitap ve dergilerin yanında tarih dizileri de yüksek izlenme sayılarına ulaşmıştır. Türkiye'de son on beş yılda mesafe kateden normalleşme süreci bu ilgiyi pekiştiren en güçlü unsurdur.

Bu analizde Türkiye'de siyasi normalleşmenin sosyal ve kültürel unsurlarla olan etkileşimi tarih konusunun görünürlüğü üzerinden ele alınmakta ve özellikle 2010'dan sonra oluşan yeni tarih yazımının içeriği tahlil edilmektedir. Bu içerik tahlilinde tarih konulu yayın ve yapımların nitel ve nicel özelliklerinden yararlanılmaktadır.

NORMALLEŞME VE TARİH İLGİSİNİN ARTMASI

Türk kamuoyu on yılda bir yapılan askeri darbelerin ayakta tuttuğu resmi ideolojinin hegemonyasından kurtulmaya başladığının işaretlerini vermektedir. Bu işaretlerden biri de tarihe olan ilginin artmasıdır. Tarih adeta süresi birkaç saate kadar düşen geçici güncel konuların üstünde kalıcı ve her zaman dikkat çekici özelliğini koruyan bir gündem konusu haline gelmiştir. Kamuoyunun geneli bir anlamda tarihin kendisinden değil tarihe bakış paradigmasından hoşlanmamaktadır.

Resmi tarih anlayışına dayanan bu paradigmanın son dönemde değişme sürecine girmesi tarihe olan ilgiyi daha görünür hale getirmiştir. Artık tarih 1924'te kabul edilen Tevhid-i Tedrisat'ın tek merkezli bir düşünce biçimi üzerine inşa edilen eğitim sistemimizde not alıp sınıf geçmek için sadece ezberlenen ve bu nedenle neredeyse hiç seveni bulunmayan derslerin sıkıcılığının aksine ülke insanının ilgi gösterdiği daimi bir gündem konusudur.

Paradigmanın değişim sürecine girmesiyle resmi ideolojinin söylemi dışındaki tarih anlatıları da ortaya çıkma şansı bulmuştur. Tarih okul kitaplarından edinilen bilgilerle sözlü kültürde nesilden nesile aktarılan bilgiler arasındaki uyumsuzluktan başlayarak çok geniş bir yelpazede ele alınan mümbit bir gündem konusu haline gelmiştir. Böylece olaylara tek tip düşünce, tek tip bakış açısı ve tekdüze yorum ile yaklaşma baskısı zayıflamıştır.

Ağırlıklı olarak özel televizyon kanallarındaki tarih programlarıyla başlayan süreçte gün yüzüne çıkan bu ilgi tarih temalı roman, hikaye ve şahsiyetlerin biyografileri gibi yayınlarla popüler olma özelliği kazanmıştır. Bunu takip eden tarih dergilerinin ardından son olarak tarih filmleri ve televizyon dizileri konunun merkezi bir noktada yer almasını sağlamıştır. Günlük ya da haftalık diğer gündem konuları güncelliklerini kaybettiklerinde kamuoyunun ilgisi televizyon dizi ve programlarıyla yeniden tarihe dönmüştür.

Tarih merkezli her konu ve yayının sosyolojik olarak ilgi görmesinin temel sebeplerinden biri Türkiye’de yaşanan normalleşme sürecidir. Kemalist zihniyet tarafından kötü bir gelenek haline getirilerek on yılda bir yapılan darbeler sadece askeri değil ekonomik ve sosyal alanın da dizayn edilmesi amacını taşımaktaydı. Bu darbeler toplumun normalleşme eğilimine müdahale ederek milleti “Cumhuriyet’in fabrika ayarları”na döndürmek için yapıyordu. Böylece doğal bir sosyal dürtü olan normalleşme süreklilik ve istikrar kazanamıyordu. Devletin resmi ideolojisi siyaset, ekonomi, sanat, spor ve eğitim alanlarını eşyanın tabiatına aykırı uygulamalarla kontrol altında tutmaya çalışıyordu. Normalleşme bir bakıma bu yapay kontrolün zıttı, doğal bir süreç olarak ortaya çıktı. Bu süreçte yaşanan en dikkat çekici örnekler şu şekilde sıralanabilir:

- 28 Şubat döneminde başörtüsü sebebiyle oğlunun askeri okuldaki yemin törenine giremeyen annelerin nizamiye dışında beklediği günlerden başörtülü kadın subayların olduğu günlere gelinmesi
- Merve Kavakçı’nın 28 Şubat döneminde başörtülü olması sebebiyle seçilmiş milletvekili olarak TBMM’de yemin ettirilmediği günlerden 1 Kasım 2015 genel seçimlerinde on dokuzunun AK Parti’li olmak üzere toplam yirmi bir başörtülü milletvekilinin Mecliste yer aldığı bir döneme gelinmesi¹
- “Ordu göreve” sloganlarıyla sembolleşen askeri vesayetin kaldırılması ve TSK’nın asli görevi olan yurt savunmasına odaklanması, bu bağlamda Emniyet-Asayiş Yardımlaşma Protokolü’nün (EMASYA) kaldırılması² ve YAŞ kararlarına yargı yolunun açılması³
- 12 Eylül darbecilerinin yargılanması⁴

- 1977’deki olaylar yüzünden toplumsal hafızada bir gerilim ve anarşi günü olan 1 Mayıs’ın Emek ve Dayanışma Günü olarak kabul edilmesi ve bu günün resmi tatil günleri arasına alınması⁵
- Ezan, sela ve Kur’an-ı Kerim tilavetinin sadece cenaze ve mezarlık sahnelerinde duyulduğu film ve televizyon dizilerinden bu seslerin günlük hayatın herhangi bir saatinde geçen sahnelerde yer aldığı film ve dizilerin çekilmesi
- Ulaşım ve haberleşme alanlarında altyapı yatırımlarının bölgesel farklar gözetilmeden hayat standardı haline getirilmesi ve bunun sağladığı iletişim imkanları
- Milli eğitimde tek tip kıyafet uygulamasına son verilmesi ve bu konuda kararın okul yönetimi ve okul aile birliğinin inisiyatifine bırakılmasıyla demokratik bir ortamın sağlanması
- İlkokullarda “Andımız” uygulamasının kaldırılması⁶
- Siirt-Aydınlar ilçe adının eski şekline döndürülmesi örneğinde olduğu gibi kültürel ve tarihi geçmişle bağ kurmada önemli bir adım olarak yer isimlerinin değiştirilmesi⁷

Sayıları çoğaltılabilecek bu örnekler yavaş yavaş normalleşme örneği olmaktan çıkmıştır. Bu sayede normalleşme ile elde edilen kazanımlar olağanüstü bir iyileşme olmaktan çıkıp toplum tarafından özümsemiş bir durum haline gelmiştir.

Farklı tarih söylemlerinin hakim olmasında 2002 sonrası dönemde yaşanan medyadaki nitel çoğulculuşma da önemli yer tutmaktadır. Turgut Özal döneminde özel radyo ve televizyonların ya-

5. “22 Nisan 2009 tarihli ve 5892 sayılı Kanun”, *Resmi Gazete*, 27 Nisan 2009, Sayı: 27212, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/04/20090427-1.htm>, (Erişim tarihi: 8 Haziran 2018).

6. “Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik”, *Resmi Gazete*, 8 Ekim 2013, Sayı: 28789, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/10/20131008-12.htm>, (Erişim tarihi: 8 Haziran 2018).

7. “Bir Üniversite Adı ile Bir İlçe Adının Değiştirilmesi Hakkında Kanun”, *Resmi Gazete*, 7 Kasım 2013, Sayı: 28814, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/11/20131107-2.htm>, (Erişim tarihi: 8 Haziran 2018).

1. “TBMM İçtüzüğünde Değişiklik Yapılmasına Dair Karar”, *Resmi Gazete*, 14 Kasım 2013, Sayı: 28821, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/11/20131114M1-1.htm>, (Erişim tarihi: 8 Haziran 2018).

2. 4 Şubat 2010 tarihli protokol

3. “m. 125”, *T.C. Anayasası*.

4. Geçici 15. maddenin yürürlükten kaldırılması

yın hayatına başlamasıyla medyada nicel bir çoğalma başlamıştır. Ancak bu durumun çok renklilik getirdiğini söylemek mümkün değildir. 1980'lerin ikinci yarısına kadar tek görsel medya kurumu olan TRT'den özel sektöre geçen ama burada edindiği resmi ideoloji formasyonunu koruyan kadrolar resmi ideolojinin metastaz yaparak bu kurumlarda yer alması sonucunu doğurmuştur.

Bu durumun en bariz örneği olarak resmi ideolojinin tahkim edilmesine yönelik işlev gören 28 Şubat sürecinde TRT'nin radyo ve televizyon kanallarıyla özel radyo ve televizyon kanallarının söylem ve duruş açısından farklılık göstermemesi verilebilir. Özel radyo ve televizyonlardan önce TRT'den kamuoyuna dikte edilen söylemler niteliğinde farklılık olmaksızın çok kanallı bir ortamdan dillendirilmiştir. Resmi ideolojik söylemin özel radyo ve televizyon kanallarında devam ettirilmesinde bu söylemin uzantısı olan sermaye gruplarının etkisi vardır.

AK Parti'nin Kasım 2002'de iktidar olmasıyla birlikte medya hem ticari sahiplik hem de ideolojik olarak gerçek anlamda çok sesli hale gelmiştir. Yeni medya grupları devreye girmiş ve kamuoyu ortaya konan söylemler arasında mukayese yapabilmeye imkan elde etmiştir. Dindar ve muhafazakar tabanı olmasına rağmen AK Parti'nin resmi ideoloji ve tarihe karşı memnuniyetsizlik içinde olan sol ve liberal kesimle iş birliğine gitmesi de önemsenmesi gereken bir durumdur. Bu iş birliği resmi ideoloji ve onun türevi olan resmi tarih söyleminin eleştirilmesi ve zayıflatılması ardından da yeni tarih söyleminin önünün açılmasında önemli bir işlevi yerine getirmiştir.

Medyadaki çok seslilik resmi ideolojinin çizgisinde ortaya konan tarih anlayışını da etkilemiştir. Tarihle ilgili söylemlerin nitelik olarak çeşitlenmesi tarihe yönelik ilgiyi artırmış ve yeni arz alanlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu arz alanları basılı medyadaki tarih dergileri, gazetelerdeki tarih köşeleri, görsel medyadaki tarih programlarından tarih dizi ve filmine kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır.

YENİ TARİH ALGISI

Osmanlı bakiyesi üzerine inşa edilen Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş tezinde tarih paradigması önemli bir yer tutuyordu. Özellikle ulus devlet yapısının olmazsa olmazı kabul edilen "resmi tarih"⁸ söylemine dayanan bu tez topyekun Osmanlı'ya karşıydı. Osmanlı'yı müziğinden mimarisine, yazısından kıyafetine kadar her şeyiyle yok farz ediyordu. Böylesi bir ortamda kurucu ideoloji olan Kemalizm'in muhalifleri resmi ideolojiye karşı bir tutum benimsedi. Muhalif kesim altı yüz yılı aşkın Osmanlı tarihinin hangi dönemine sahip çıktığı net olmasa da tepkisel bir tutum olarak Cumhuriyet'in resmi ideolojisine karşı çıkmıştır.

Askeri darbe, ekonomik kriz ve siyasi dengesizliklerin hakim olduğu dönemde Türkiye Cumhuriyeti bir anlamda bu iki tarafın sessiz çatışmasını yaşadı. Osmanlı karşıtı resmi tarihin doğrularıyla Osmanlı'nın mirasını reddetmeyenlerin değerleri dikatomik bir ortam oluşturdu. Bir tarafın tamamen iyi ve kusursuz Atatürk tezine karşı diğer taraf tamamen kötü Atatürk antitezini savunmak yerine istikrarlı iktidar olmanın getirdiği öz güvenle Atatürk'e objektif bir gözle bakan ve "Atatürk'ü tarihselleştirme"⁹ gayretinde olan yeni bir tarih anlayışını benimsedi. Böylece Cumhuriyet öncesinin inkar edildiği tarih anlayışına alternatif olarak yeni bir tarih anlayışı belirginleşti.

Yukarıda örnekleri verilen normalleşmeyle bu yapılanma hızla mesafe katetmiştir. Birçok engellemelere rağmen ilk defa on beş yıllık kesintisiz bir iktidarla yönetilme tecrübesi yaşayan Türkiye Cumhuriyeti istikrarlı siyasi hayatın sağladığı avantajla normalleşme sürecini hızlı bir şekilde atlatmıştır. Bu hızlı değişime toplumun kolay bir şekilde adapte olması söz konusu dönüşümün ihtiyaç olduğunu ve toplumun bu duruma genel bir hazırlığının da bulunduğunu göstermektedir. Bu adaptasyonda medyanın etkisi de önemlidir.

8. Şükrü Hanioglu, "Atatürk'ü Tarihselleştirmemiz Gerekliyor", *Kritik*, Sayı: 19, (Aralık 2017), s. 24-27.

9. Hanioglu, "Atatürk'ü Tarihselleştirmemiz Gerekliyor". s. 24-27.

MEDYADAKİ TARİH ARZININ ÇEŞİTLERİ

Tarih hem doğrudan hem de dolaylı olarak bu kadar geniş bir ilgi alanına cevap vermektedir. Bunun doğurduğu talep karşısında arz da kendiliğinden gelmektedir. Bu arz şekillerini görsel ve yazılı medya olarak iki başlık altında sunmak mümkündür.

Görsel Medya

Tarih Programları

Tablo 1’de görüldüğü üzere 2010’dan itibaren tarih programlarının sayısında belirgin bir artış vardır. Öteki Gündem ve Gündem Ötesi gibi programlar tarih programı olmamalarına rağmen birçok bölümünde tarihi konular ele alınmaktadır. Ayrıca Habertürk’te yayımlanan Öteki Gündem ve bu programın ilk sunucu-

TABLO 1. TELEVİZYON KANALLARINDAKİ TARİH PROGRAMLARI

Program Adı	TV Kanalı	Yayına Başlama Tarihi
Tarihin Arka Odası	Habertürk	2008
Tarihe Bakıyorum	TV 5	2009
Tarih Sohbetleri	TvNet	2010
Tarih Konuşmaları	NTV	2010
Eski Defterler	A Haber	2011
İlber Ortaylı ile Tarih Dersleri	NTV	2011
Unutulan Manşetler	Kanal 24	2011
Geniş Zaman	TRT Türk	2012
Nisyana Veda	TRT Okul	2012
Sıradışı Tarih	Ülke TV	2012
Tarih ve Medeniyet	TGRT Haber	2012
Öteki Gündem	Habertürk	2012
Tarih Aynası	Mehtap TV	2013
Tarih Atlası	TvNet	2013
Derin Tarih	TvNet	2014
Tarih 360	360 TV	2014
Gündem Ötesi	TRT 1	2015
Sağım Solum Tarih	CNN Türk	2015
Tarihte Yürüyen Adam	Ülke TV-Kanal 7	2016
Tarihte Yolculuk	TRT Türk	2016
Tarihin Peşinde	Artı TV	2017
Tarih Okumaları	Hilal TV	2017
Tarihin Satır Arası	TRT Diyanet	2017

su Pelin Çifti'nin sunumu ile TRT 1'de yer alan Gündem Ötesi adlı programlar içerik olarak tarih programı niteliği taşıyan diğer programlara kıyasla daha popülerdir. Eski Defterler ve Tarih 360 gibi programlar da –kanal değişikliği yapılarak– birbirinin devamı olma özelliğine sahiptir. Tarih Atlası ve Derin Tarih ise aynı kanalda isim değişikliğiyle yayına devam eden programlardır.

Bu listedeki televizyon programları arasında en dikkat çeken Habertürk'te yayımlanan Tarihin Arka Odası'dır. Bu programın tarihi meselelerin görünür olmasında en etkili yayınların başında geldiği söylenebilir. Yayının bitiş saatinin belli olmaması, seyirci mesajlarına canlı yayında cevap verilmesiyle oluşan etkileşimli ortam, ilgi

çeken biyografi ve hatıralara sahip olan kişilerin konuk alınması gibi seyircinin dikkatini canlı tutan özellikler bu programı tarih programları arasında fenomen haline getirmiştir.

Tarih Dizileri

Türkiye'de normalleşme sürecinde tarih konusunun görünürlüğünün artması tarih dizilerine de yansımıştır. Tarih konusunun görünürlüğü açısından Tablo 2'de sıralanan dizilerin yayına başlama tarihleri dikkate alındığında 2010 sonrasında tarih programlarından daha yüksek bir yayın ve yapım yoğunluğu dikkati çekmektedir. Tablo 2'de kronolojik olarak sıralanan tarih dizilerinin özellikle 2010 sonrası dönemde yapıldığı ve yayınlandığı görülmektedir.

TABLO 2. TELEVİZYON KANALLARINDAKİ TARİH DİZİLERİ

Dizi	Kanal	Yayın Yılı	Ortalama İzlenme Oranı
Elveda Rumeli	TRT 1	2007-2009	6-8 ¹
Muhteşem Yüzyıl	Star	2011-2014	8,5-14 ²
Harem	Fox	2012-2013	2,2-5,3 ³
Bir Zamanlar Osmanlı	TRT 1	2012-2012	1,1-4,7 ⁴
Veda	Kanal D	2012-2012	0,95- 4,9 ⁵
Fatih	Kanal D	2013-2013	3,5-4,1 ⁶
Osmanlı Tokadı	TRT 1	2013-2014	1-1,7 ⁷
Ben Onu Çok Sevdim	ATV	2013-2014	1,1-2,7 ⁸
Yunus Emre-Aşkın Yolculuğu	TRT 1	2015-2017	0,80-2,3 ⁹
Yedi Güzel Adam	TRT 1	2015-2015	0,5-1,3 ¹⁰
Filinta	TRT 1	2014- 2016	1,3-3,5 ¹¹
Diriliş-Ertuğrul	TRT 1	2014-Devam	4-17 ¹²
Muhteşem Yüzyıl-Kösem	Star	2015-2017	0,7-5,9 ¹³
Sevda Kuşun Kanadında	TRT 1	2016-2017	0,9-1,8 ¹⁴
Vatanım Sensin	Kanal D	2016-Devam	4,6-7,7 ¹⁵
Payitaht-Abdülhamid	TRT 1	2016-Devam	3,7-8,3 ¹⁶
Mehmetçik-Kutulamare	TRT 1	2018-Devam	6,7-7,5

Tarih dizilerinin derlenmesinde yararlanılan internet sitelerindeki forumlarda dikkat çeken bir husus tarihe gösterilen ilginin sebepleriyle ilgili noktayı daha da güçlendirmektedir.¹⁰ Şöyle ki seyirciler bu tür dizileri bilgi edinmekten ziyade kendi bakış açılarına uygun anlatımları seyretmek için takip etmektedir. Seyirci görmek ve duymak istediğini alabildiği dizileri izlemektedir. Çekim teknikleri, mekan ve kostüm gibi teknik özellikler seyircinin ilgisi açısından ikinci planda kalmaktadır. Seyirci kendi görüşüne uygun dizilerin alternatifli olması durumunda teknik açıdan daha başarılı diziyi seçmektedir. Ayrıca bu forumlardaki yorumlardan anlaşıldığı üzere tarihi konuların anlatım şekli anlatımın belgeye dayanmasının önüne geçmektedir.

Tablo 2’de yer alan diziler arasında –en yüksek izlenme oranlarına erişmelerinin dışında– üç dizinin özel bir yeri vardır: Muhteşem Yüzyıl televizyon dizilerinde mafya ve polise hakimiyetini kırıp yüksek izlenme oranlarının tarih dizilerine kaymasında önemli rol oynamıştır. Diriliş-Ertuğrul ve Payitaht-Abdülhamid ise yeni tarih söyleminin oluşumunda kamuoyunun ilgi seviyesini yükselten yapımlardır.

Kanuni Sultan Süleyman ile Hürrem Sultan’ın özel hayatını konu alan Muhteşem Yüzyıl resmi ideolojinin tarih anlayışında olumsuz söyleme maruz bırakılan Osmanlı’yı bu ideolojiye hizmet eden kurgusal bir hikaye ile anlatmaktadır. Osmanlı’nın kuruluş öncesi neslinin verdiği mücadeleyi anlatan Diriliş-Ertuğrul ile Osmanlı’nın son döneminde yaşananları anlatan Payitaht-Abdülhamid yeni tarih söyleminin medya kanadında işlev görmektedir.

Farklı toplumsal kesimlere hitap eden bu dizilerden Muhteşem Yüzyıl elli aşkın ülkeye ihraç edilerek Türk dizilerinin yurt dışına açılmasında öncü bir rol oynamıştır. Ancak yabancı ülkelerde “Sultan’ın Haremi” gibi isimler-

le yayınlanmasından da anlaşılacağı gibi tarihi olaylar değil padişahın özel hayatı anlatılmaktadır. Osmanlı’nın en güçlü döneminin padişahı kendi istek ve düşüncelerinden başka fikir ve kural kabul etmeyen, en yakınıdakileri bile hizmetçisi gibi gören, kararları sorgulanmaz, tüm emirleri sorgusuz yerine getirilen, kendi iktidarını ön planda tutan ve kendine sorulmadan tek bir adım atılmasına izin vermeyen despotik biri olarak yansıtılmaktadır.

Farklı tarih söylemlerinin hakim olmasında 2002 sonrası dönemde yaşanan medyadaki nitel çoğulculuşma da önemli yer tutmaktadır.

Benzer şekilde hakkında hayal ürünü kurgulardan başka pek fazla belge bulunmayan ve Osmanlı sarayının en gizemli yeri olarak anlatılan harem her türlü entrikanın döndüğü ve kadınların cinsel meta şeklinde algılandığı bir yer olarak gösterilmektedir. Osmanlı devletinde devlet adamı yetiştiren kurum olarak işlev gören Enderun’un kadınlar için düzenlenen bir şekli olan ve kadınların üst seviyede eğitim aldığı bilinen harem ortamı hanedan ailesine mensup kadınların eşleri ve çocukları üzerinden iktidar mücadelesine girdiği bir ortam şeklinde sunulmaktadır. Osmanlı coğrafyasında birçok vakıf eseri miras bırakan Hürrem Sultan ise tek isteği oğlunu padişah yapmak olan, padişahı parmağında oynatan ve her istediğini entrikalarla yaptıran kötü niyetli bir kadın şeklinde tanıtılmak istenmektedir.

Bu anlatımlarda Avrupalı oryantalist yazarların –çoğu hayal ürünü olan– kitaplarından esinlenilmiştir. Dolayısıyla Muhteşem Yüzyıl hakkında özgün bir tarih anlatımından uzak ve İngiliz Kralı VIII. Henry’nin Anne Boleyn ile yaşadığı ilişkinin anlatıldığı “The Tudors” dizi-

10. “Şimdiye Kadar Yayınlanmış Osmanlı Dizileri”, Fakiryazar, 14 Mart 2017, <http://www.fakiryazar.com/simdiye-kadar-yayinlanmis-osmanli-dizileri>, (Erişim tarihi: 23 Mart 2018).

sinin taklidi olduğu yönünde eleştirilmiştir. Dizinin muhafazakar kesimden eleştiri almasının sebebi, –Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın “Bizim Kanuni’imiz bu değil” şeklindeki tepkisiyle de dikkat çektiği gibi– yeni tarih yazımının hız kazandığı dönemde resmi tarihin Osmanlı’yı bütünüyle kötüleme yaklaşımıyla aynı çizgide bir anlatıma sahip olmasıdır.

Diriliş-Ertuğrul ve Payitaht-Abdülhamid adlı diziler ise yeni tarih yazımında olumsuz Osmanlı yaklaşımından arındırılmış bir söyleme sahiptir. Diriliş-Ertuğrul daha çok Osmanlı devletinin kurucu felsefesini oluşturan ve yükselme devrinde etkili “töre” anlayışı ve uygulamalarını istişareyle karar almak, kahramanlık, gazilik, alperenlik, ila-yı kelimetullah, tevhid gibi kavramlar üzerinden ve Muhyiddin ibn Arabi gibi karakterlerin anlattığı menkıbelerle seyirciye yansıtmaktadır. Karar almadan önce “toy” adı verilen danışma meclisini toplayan Ertuğrul Bey istişareyle herkesin fikrini almakta ve kararını bu şekilde vermektedir. Ayrıca fikrine önem verilen ve alınan kararlarda etkili olan kadınlar da Osmanlı’nın kuruluş felsefesinde kadının yerini yansıtan bir rol oynamaktadır.

II. Abdülhamid dönemindeki yerli ve uluslararası sorunların aktarıldığı Payitaht-Abdülhamid adlı dizi de yeni tarih yazımında kamuoyunda oluşturulmak ve güçlendirilmek istenen olumlu Osmanlı imajına uygun bir söylemi yansıtmaktadır. Osmanlı’nın Avrupalı devletler tarafından “hasta adam” olarak isimlendirildiği dönemde tahta geçen II. Abdülhamid resmi ideolojinin en olumsuz yansıttığı padişahların başında gelmektedir. II. Abdülhamid resmi tarih tarafından herkesten şüphelenen, psikolojik sorunları olan, her şeye yasak getiren, basını sansürle susturan bir padişah olarak anlatılmakta ve Fransızların kullandığı tabirle “kızıl sultan” şeklinde anılmaktadır.

Payitaht-Abdülhamid dizisinde ise Sultan II. Abdülhamid’in padişah ve İslam halifesi

olarak dünyanın büyük bir bölümünü sömürgeleştirmiş emperyalist güçlerle mücadelesi aktarılmaktadır. II. Abdülhamid’in –resmi tarih anlayışının görmezden geldiği– dünya basını ve dünya edebiyatıyla ilgilenen, Batı dillerinden kitaplar tercüme ettiren, zamanın standartlarına uygun okul, hastane ve kilometrelerce demir yolu yaptıran ve Osmanlı coğrafyası dışındaki mazlumlara insani yardım gönderen vb. yönleri aktarılmaktadır.

Ayrıca 2018’in Sultan II. Abdülhamid’in 100. ölüm yıl dönümü olması sebebiyle resmi ve akademik kurumların düzenlediği organizasyonların yanı sıra II. Abdülhamid’in türbesinin üç yıl süren restorasyon sonrasında vefat tarihi olan 10 Şubat’ta yeniden ziyarete açılmasında halkın gösterdiği büyük ilginin, dizinin kamuoyunun dikkatini çekmesi konusunda önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

Basılı Medya

Tarih Dergileri

Türkiye’nin önde gelen cep telefonu operatörlerinden birinin reklam servisinden edinilen bilgilere göre tarih dergileri sayıca az olmalarına rağmen ortalamanın üstünde bir satış rakamına sahiptir.¹¹ *NTV Tarih* ve *Derin Tarih* olmak üzere iki derginin reklam verilen tarih dergisi olarak yer aldığı listede başlıca gezi-seyahat, kadın, alışveriş, dekorasyon, ekonomi, magazin, teknoloji, genç, yemek, otomotiv ve spor gibi konularda dergiler bulunmaktadır. Bu konulardaki dergilerin sayıları tarih dergilerine göre daha fazladır. Tablo 3 ve 4’te görüldüğü üzere Türkiye’de dergi tirajlarının genel ortalamasıyla tiraj tespiti mümkün olan tarih dergilerinin satış rakamları kıyaslandığında tarih dergilerinin özel bir okur kitlesi bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu da tarih konusuna kamuoyunun gösterdiği ilginin nicel bir yansımasıdır.

11. Bu verilerin tercih edilmesinin sebebi satış rakamlarının yanıltıcı olma ihtimalinin yüksek olması ve reklam verenlerin reklam bütçelerini oluştururken en objektif ve sektörel açıdan en ayrıntılı bilgileri kullanmayı gözetmeleridir.

TABLO 3. TÜRLERE GÖRE ORTALAMA TİRAJ RAKAMLARI (2013-2017)

Dergi Türü	Ortalama Tiraj				
	2013	2014	2015	2016	2017
Kadın	19.353	17.952	20.109	23.668	28.718
Gençlik	45.909	41.692	30.401	30.239	26.938
Ekonomi	13.801	12.419	9.690	20.858	22.374
Gezi-Seyahat	25.780	21.195	18.458	19.097	25.350
Otomotiv	10.200	11.862	13.164	13.761	19.547
Teknoloji	13.180	12.547	14.309	16.088	19.528
Yemek	26.897	15.973	18.444	18.337	24.184
Magazin	4.072	3.870	3.887	12.999	20.438
Dekorasyon	25.106	22.223	23.972	26.748	24.729
Spor	15.472	15.967	15.179	12.284	12.500
Ortalama	19.977	17.570	16.761	19.407	22.430
Tarih	28.448	Belirsiz	Belirsiz	33.833	31.224

TABLO 4. YILLARA GÖRE TİRAJ RAKAMLARI ORTALAMASI (2013-2017)

Yıllar	Değerlendirmeye Alınan Dergi Sayısı	Tüm Dergilerin Tiraj Ortalaması
2013	77	17.881
2014	75	20.984
2015	74	18.727
2016	72	30.205
2017	88	24.645
	Ortalama	22.488

TABLO 5. YAYIMLANAN TARİH DERGİLERİ

Dergi Adı	Yayın Grubu	İlk Yayın Tarihi	Yayın Periyodu	Ortalama Tiraj (2017)
<i>Yedikıta</i>	Çamlıca Basım	Eylül 2008	Aylık	55.000
<i>NTV Tarih</i>	Doğuş	Ocak 2009	Aylık	28.000
<i>Atlas Tarih</i>	Doğan Burda	Haziran 2010	İki Aylık	25.000
<i>Derin Tarih</i>	Albayrak	Nisan 2012	Aylık	32.000
<i>Kürt Tarihi</i>	Peywend	Haziran 2012	Aylık	Ulaşılmadı ¹⁷
<i>#Tarih</i>	Kafa Grup	Temmuz 2013	Aylık	60.000
<i>Tarih Bilinci</i>	Tarih Bilinci Derneği	2015	Aylık	15.000
<i>Toplumsal Tarih</i>	Tarih Vakfı	Ocak 1994	Aylık	3.000
			Ortalama	31.142

Tablo 3 ve 4'te görüldüğü gibi hem genel dergi tirajı hem de diğer konulardaki dergilerin tirajlarıyla kıyaslandığında tarih dergilerinin satış rakamları belirgin bir şekilde fazladır. Bu durum konuya daha farklı bir açıdan bakılmasını gerekli kılar. Tarih programları ve dizilerine kıyasla sayıları az olan popüler tarih dergilerinde de tarih konusunun görünür hale gelmesinde önemli bir dönem olan 2010 ve sonrası dikkat çekmektedir. Genellikle aylık periyotlarla yayımlanmaları sebebiyle kitaplara kıyasla daha kısa bir güncelliğe sahip olan ve bu yüzden tarih kitapları kadar ticari değer taşımayan tarih dergilerinin sayıca azlığı ekonomik sebeplere bağlanabilir (Tablo 5).

Bu dergiler arasında nispeten yüksek tiraja sahip olanların (*Derin Tarih*, *NTV Tarih*, *Atlas Tarih*) ortak özelliği görsel yayın da yapan medya grupları bünyesinde yayımlanmalarıdır. Bu da reklam gücü ile sağlanan popülerliğin tarih konusundaki yayınlarda etkili olduğunu göstermektedir. *NTV Tarih* Gezi Parkı Şiddet Eylemleri'nin ardından kapanmış ve başka bir yayın grubu tarafından ama aynı yayın kadrosuyla *#Tarih* adıyla yayımlanmaya devam etmiştir.

Diğer bir yüksek tirajlı dergi olan *Yedikta* ise abonelik sistemi ağırlıklı bir satış politikası uygulamaktadır. Bunun verdiği avantajla ticari reklam yerine kendi yayın grubunun diğer yayınlarının tanıtımına ağırlık vermektedir.

Tarih Dergilerinin İçerikleri

Dergilere içerikleri açısından bakıldığında tarihi olayların yıl dönümlerinde ele alındığı ve güncel olayların tarihe not düşme amaçlı incelendiği görülmektedir. Güncel olaylar açısından en bariz örnek *NTV Tarih* dergisinin Gezi Parkı Şiddet Eylemleri'yle ilgili sayısının henüz satışa çıkmadan tepki alması ve bu sebeple yayımının durdurulmasıdır. Bununla ilintili olarak derginin kadrosu tarafından kurulan *#Tarih* dergisi yayın hayatına başlamıştır. *NTV Tarih* Haziran 2014'te yeniden yayın hayatına dönmüştür.

Dergilerin içerik tahlili açısından en zengin bilgiyi *Derin Tarih*, *NTV Tarih*, *#Tarih* ve *Yedikta* adlı dergilerden edinmek mümkündür. Bu dergilerin içerikleri incelendiğinde resmi tarih anlayışının yerine yeni tarih yazımı sürecine kendi ideolojik perspektifleri doğrultusunda katkı yapan bir tutum içinde oldukları gözlemlenmektedir.

#Tarih dergisinden birkaç örnek vermek gerekirse 15 Temmuz darbe girişiminden sonra Ağustos ve Eylül sayıları hem gündemin hem de tarihsel örneklerin değerlendirildiği bir içerikle çıkmıştır. Ağustos 2016 sayısı "Yaşarken Yazılan Tarih-Silahsız Kuvvetlerin Direnişi" başlığı ve "15 Temmuz Darbe Girişimi ve Geçmişten Günümüze Askeri Müdahaleler Tarihi" alt başlığı ile yayımlanmıştır. Eylül 2016 sayısında ise FETÖ'nün paralel devlet yapılanması üzerinden sol ideolojinin muhalif olduğu yapılar olan tarikat ve dini cemaatler konu edilmiştir. Bu sayının başlığı "Tarikat ve Cemaatlerin Sızması-Devletin İçindeki İlet ve Osmanlıların Dini Yapılara Karşı Mücadelesi" olarak belirlenmiştir. Konunun bu bağlamda ele alınmasıyla Osmanlı'yı referans alan muhafazakar kesimin tarih anlayışına gönderme yapılmış ve bu tarih anlayışının yeniden ele alınması gerektiği fikri incelenmiştir.

Temmuz 2017 sayısında ise Türkiye'deki karşıt iki görüşün simge isimleri sayılabilecek Nazım Hikmet ile Yahya Kemal üzerinden bir yakınlaşma kapak konusu olarak işlenmiştir: "Nazım Hikmet'ten Yahya Kemal için: O Büyük Bir Ustaydı". Benzer bir yakınlaşma tavrı Şubat 2017 sayısında II. Abdülhamid'e olan bakış üzerinden şu başlık ile ortaya konulmuştur: "Ölümünün 100. Yılında Doğrularıyla ve Yanlılarıyla II. Abdülhamid: Ulu Hakan mı, Kızıl Sultan mı?"

NTV Tarih ise yayın misyonunu "Bugünü Anlamak için" sloganı ile ortaya koymaktadır. Dergi İmge ve Timaş gibi iki farklı ideolojide yayın yapan yayınevlerinin reklamlarını alarak tarihe bakışında nesnel olduğu mesajını vermeye çalışmaktadır. Bu çalışmanın iddiası olan resmi tarih anlayışının değişmesinde muhafazakar ideoloji

ile sol liberal ideolojinin iş birliğine örnek olarak derginin Aralık 2009 sayısının kapak konusu verilebilir. Yıl dönümü olmamasına rağmen 1937-1938 Dersim olayları bölge halkı ve dönemin devlet yetkililerinin sözlü ve yazılı ifadeleri üzerinden incelenmiştir. En dikkat çeken ifadelerden biri Cumhurbaşkanı Atatürk'ün 1937 TBMM açılış konuşmasından yapılan şu alıntıdır:

Milletimizin layık olduğu yüksek medeniyet ve refah seviyesine varmasını alıkoyabilecek hiçbir engel düşünmeğe yer bırakılmadığını ve bırakılmayacağını huzurunuzda söylemekle bahtiyarım (bravo sesleri, alkışlar). Tuncelindeki icraatımız neticeleri, bu hakikatın yakın ifadesidir.¹²

Derin Tarih ise resmi ideoloji ve resmi tarih anlayışına en sert tavır alan dergi olarak dikkat çekmektedir. Resmi tarih anlayışına karşı olan ve tarih konusuna yeni bir okuma getiren tavır derginin sloganında da gözlemlenmektedir: “Tüm Bildikleriniz Tarih Olacak”. Resmi tarih anlayışının yok saydığı veya unutturmaya çalıştığına inanılan konulara ağırlık veren *Derin Tarih* bu konuları gündeme taşıyan bir yayın politikası yürütmektedir. Bu amaçla “İzmir’i Kim Yaktı?”, “Lozan’da Kim Kazandı?”, “İstiklal Mahkemeleri”, “Şeyh Said Gerçeği”, “Çerkez Ethem: Bir İhanet Yalanı”, “Erzurum Kongresi Gerçekleri”, “Sultan Vahdettin Sevr’i Onaylamadı” gibi kapak konuları işlenmiştir.

Bunun yanında bazı sayılarda farklı yazarlar tarafından kaleme alınan *Milli Din Duygusu ve Öz Türk Dini*, *Çerkes Ethem’den Nutuk’a Cevaplar*, *Atatürk’ün Uşağının Gizli Defteri*, *Vahdettin İftiralarına Cevap Veriyor*, *Şapka Meselesi*, *Yok Edilen Tarihimiz*, *Milli Mücadelenin Üç Kahramanı* ve *Yakılan Kitap-İstiklal Harbinin Esasları* gibi kitapçıklar ücretsiz ek olarak verilmiştir. Dergi Mayıs 2017’deki kapak konusuyla gündem olmuştur. “Latife Hanım’ın 91 Yıldır Gizlenen Mektubu: Kemal Çakma Napolyon’dur” kapağıyla çıkan Mayıs 2017 sayısı için “Atatürk’ün

hatırasına alenen hakaret” suçuyla toplatılma kararı çıkmış ve derginin genel yayın müdürü Mustafa Armağan 1 yıl 3 ay hapis cezasına çarptırılmıştır.

Yedikıta ise muhafazakar çizgide, resmi tarih anlayışının haksız muamelesine maruz kalan Osmanlı tarihini kültür, sanat, mimari, edebiyat, Türk-İslam sanatları, mutfak kültürü, biyografik bilgiler çerçevesinde gündeme getirmeye yönelik ve resmi ideolojiyi doğrudan hedef göstermeyen bir içeriğe sahiptir. “Satılık Tarih Var: Okkası 3 Kuruşa”, “Topkapı Sarayı Hazinesi Satıldı mı?”, “Kıymeti Bilinmeyen Hazine Vakıflar” ve “İstanbul’un İlimle Fethi” gibi kapak konularının yanında Sultan II. Abdülhamid, Filistin, Ermeni meselesi, Kıbrıs, Ortadoğu, Aya-sofya gibi kamuoyunun dikkatini kolay çeken ve resmi tarih anlayışında yer bulmayan konular da ele alınmaktadır.

Tarih Kitapları

Piyasadaki tarih kitapları çok geniş bir içeriğe sahiptir. Tarih kitaplarındaki konu çeşitliliği ayrıntılı istatistiki bilgilere ulaşılmasını da engellemektedir. Kitapların konularına göre basım ve satış rakamları açısından sağlıklı bilgiye ulaşmak mümkün değildir. Bunun en önemli sebebi kitapların konularına göre sınıflandırılmasının ayrıntılı yapılmamasıdır. Türkiye İstatistik Kurumunun verilerine göre kitaplar iki farklı sınıflandırma ile şu başlıklar altında değerlendirilmektedir:

- Genel konular, felsefe ve psikoloji, din, sosyal bilimler, dil ve dilbilim, doğa bilimleri ve matematik, teknoloji, güzel sanatlar, edebiyat ve retorik, tarih ve coğrafya¹³
- Yetişkin kurgu edebiyat, yetişkin kültür, çocuk ve ilk gençlik, eğitim, akademik, inanç¹⁴

13. “Uluslararası Standart Kitap Numarası (ISBN) İstatistikleri, 2011”, TÜİK Haber Bülteni, Sayı: 10784, 30 Mart 2012, <http://www.tuik.gov.tr/HbPrint.do?id=10784>, (Erişim tarihi: 6 Haziran 2018).

14. “Uluslararası Standart Kitap Numarası (ISBN) İstatistikleri, 2016”, TÜİK Haber Bülteni, Sayı: 24674, 19 Nisan 2017, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24674>, (Erişim tarihi: 6 Haziran 2018).

12. *NTV Tarih*, (Aralık 2009), s. 61.

Her iki sınıflandırma da tarih kitapları hakkında spesifik nicel verilere ulaşmayı engellemektedir. Ancak Kültür ve Turizm Bakanlığı Basma Yazı ve Eserleri Derleme Müdürlüğü'nün verdiği nicel bilgiler bu çalışmanın içeriğine katkı sağlayacak niteliktedir. 2014'te Derleme Kanunu'nda yapılan düzenleme ile stok bandrol uygulaması kaldırılmış ve bandroller her kitaba özel vermeye başlandığı için takibi kolaylaşmıştır. Bu düzenleme sayesinde 2014'ten sonraki tarih kitaplarının sayısının tespiti nispeten daha sağlıklı olmaktadır. 2014 itibarıyla tarih kitaplarıyla ilgili nicel veriler Tablo 6'da gösterilmiştir.

TABLO 6. TARİH KİTAPLARININ YILLARA GÖRE BASILMA SAYISI VE ARTIŞ ORANI (2014-2017)		
Yıl	Basılan Tarih Kitabı Sayısı	Bir Önceki Yıla Oranla Artış (Yüzde)
2014	85	...
2015	166	95
2016	282	70
2017	390	38
	Ortalama	68

Tarih kitaplarında son dört senedeki bu artış Tablo 7'deki diğer konulardaki kitaplarla ilgili verilerle kıyaslandığında daha bariz olarak görülebilmektedir.

Tarih kitaplarıyla mukayese etmek için rastgele seçilen İslami eserler, toplum bilimleri ve matematik kitaplarının sayısı ve dört yıldaki artış yüzdeleri, ortalamaları da göstermektedir ki bu üç alandaki kitapların yayımındaki artış oranı tarih kitaplarına nispeten daha düşüktür (Tablo 7). Ayrıca bu da tarih konusunun kamuoyundaki görünürlüğü iddiasına destek veren bir veri olmaktadır.

Bu çalışmanın kapsamına giren popüler tarih kitaplarından öne çıkanlar Tablo 8'de verilmiştir.¹⁵ Tablo 8'de görülmektedir ki hem daha önceki yıllarda kitap yayımlayan yazarlar son dört senede artan bir oranda daha çok kitap yayımlamış hem de ilk kitabını yayımlayan yazarların sayısında artış olmuştur. Ayrıca tarih konusunun daha görünür olmasına diğer örnek olarak İskender Pala gibi edebiyatçı yazarların son dönemde yazdıkları eserlerin de tarihi içerik taşıması verilebilir.

Bu listedeki kitapların net tiraj rakamlarına ulaşmak bandrol uygulamasındaki sınıflandırma sebebiyle mümkün olmamıştır. Bandroller tarih ve coğrafya kitapları olarak genel bir başlık altında verildiği ve bu sınıfa ders ve test kitapları da dahil edildiği için özel olarak popüler ve güncel tarih kitaplarının satış rakamlarına ulaşılamamaktadır. Ancak internet sitelerindeki sıralamada satış rakamlarının birinci dereceden etkili olduğu bilinmektedir.

15. D&R (www.dr.com.tr), Kitap Yurdu (www.kitapyurdu.com) ve İnkılap (www.inkilap.com) sitelerinin bilgileri esas alınmıştır.

TABLO 7. TARİH DIŞI KONULARDA BASILAN KİTAP SAYISI VE ARTIŞ ORANI (2014-2017)						
Yıl	Basılan İslami Kitap Sayısı	Bir Önceki Yıla Oranla Artış (Yüzde)	Basılan Toplum Bilimleri Kitabı Sayısı	Bir Önceki Yıla Oranla Artış (Yüzde)	Basılan Matematik Kitabı Sayısı	Bir Önceki Yıla Oranla Artış (Yüzde)
2014	1.221	...	77	...	154	...
2015	1.459	19	111	44	168	9
2016	2.187	50	172	55	221	31
2017	3.010	37	236	53	265	20
Ortalama		35		50		20

TABLO 8. POPÜLER TARİH KİTAPLARINDAN ÖNE ÇIKANLAR

Kitabın Adı	Yazar	Baskı Yılı	Yayıncı
<i>Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek-1</i>	İlber Ortaylı	2006	Timaş
<i>Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek-2</i>	İlber Ortaylı	2006	Timaş
<i>Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek-3</i>	İlber Ortaylı	2007	Timaş
<i>Osmanlı Barışı</i>	İlber Ortaylı	2007	Timaş
<i>Türkiye'nin Yakın Tarihi</i>	İlber Ortaylı	2010	Timaş
<i>İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı</i>	İlber Ortaylı	2008	Timaş
<i>Tarihimiz ve Biz</i>	İlber Ortaylı	2008	Timaş
<i>Gelecektekten Geleneğe</i>	İlber Ortaylı	2008	Timaş
<i>Osmanlı Mirası</i>	İlber Ortaylı	2010	Timaş
<i>Osmanlı Devleti'nde Kadı</i>	İlber Ortaylı	2012	Kronik
<i>Tarih Sohbetleri</i>	İlber Ortaylı	2011	Profil
<i>İmparatorluğun Son Nefesi</i>	İlber Ortaylı	2014	Timaş
<i>Türklerin Tarihi-1</i>	İlber Ortaylı	2015	Timaş
<i>Osmanlı'ya Bakmak</i>	İlber Ortaylı	2016	İnkılap
<i>Türklerin Tarihi-2</i>	İlber Ortaylı	2016	Timaş
<i>Cumhuriyet'in İlk Yüz Yılı</i>	İlber Ortaylı	2017	Kronik
<i>Türklerin Altın Çağı</i>	İlber Ortaylı	2017	Kronik
<i>Gazi Mustafa Kemal Atatürk</i>	İlber Ortaylı	2018	Kronik
<i>Babil'de Ölüm İstanbul'da Aşk</i>	İskender Pala	2004	Kapı
<i>Şah ve Sultan</i>	İskender Pala	2010	Kapı
<i>Od</i>	İskender Pala	2012	Kapı
<i>Efsane: Bir Barbaros Romanı</i>	İskender Pala	2013	Kapı
<i>Lale Devri</i>	İskender Pala	2013	İKÜ
<i>Mihmandar</i>	İskender Pala	2014	Kapı
<i>Kudemanın Kırk Atlısı</i>	İskender Pala	2016	Kapı
<i>Karun ve Anarşist</i>	İskender Pala	2017	Kapı
<i>Abum Rabum</i>	İskender Pala	2017	Kapı
<i>Fatih Sultan Mehmet</i>	Yavuz Bahadıroğlu	2014	Panama
<i>Yavuz Sultan Selim</i>	Yavuz Bahadıroğlu	2014	Panama
<i>Beylikten Hükümdarlığa Osmanlı Padişahları</i>	Yavuz Bahadıroğlu	2014	Panama
<i>Osmanlı'da Derin Devlet-II. Abdülhamid</i>	Yavuz Bahadıroğlu	2015	Panama
<i>Tarihin Arka Sokakları</i>	Yavuz Bahadıroğlu	2016	Panama
<i>Hanedan-Sarayın Sırları</i>	Yavuz Bahadıroğlu	2017	Panama

<i>Dünyaya Hükmeden Sultan Kanuni</i>	Talha Uğurluel	2013	Timaş
<i>Sarayın Kutsalları</i>	Talha Uğurluel	2014	Timaş
<i>Osmanlı'nın Şifreleri</i>	Talha Uğurluel	2016	Timaş
<i>Selçuklu'nun Şifreleri</i>	Talha Uğurluel	2017	Kronik
<i>Bir Dehanın İzleri-II. Abdülhamid Han</i>	Talha Uğurluel	2017	Timaş
<i>Taşlar Yerine Oturdu</i>	Talha Uğurluel	2017	Motto
<i>Osmanlı Tarihinde Maskeler ve Yüzler</i>	Mustafa Armağan	2005	Timaş
<i>Osmanlı'nın Mahrem Tarihi</i>	Mustafa Armağan	2008	Timaş
<i>Büyük Osmanlı Projesi</i>	Mustafa Armağan	2008	Timaş
<i>Abdülhamid'in Kurtlarla Dansı</i>	Mustafa Armağan	2009	Timaş
<i>Abdülhamid'in Kurtlarla Dansı-2</i>	Mustafa Armağan	2009	Timaş
<i>Kır Zincirlerini Osmanlı</i>	Mustafa Armağan	2010	Timaş
<i>Adalet Ustaları</i>	Pelin Çift	2017	Destek
<i>Kök Tengri'nin Çocukları</i>	Ahmet Taşağıl	2013	Bilge Kültür
<i>Gökbörü'nün İzinde</i>	Ahmet Taşağıl	2017	Kronik
<i>Tarihimizin İlginç ve Şaşırtan Olayları</i>	Orhan Yeniars	2016	Panama
<i>Kürşad</i>	Orhan Yeniars	2016	Panama
<i>Siyah Sancak</i>	Ali Kuzu	2016	Kariyer
<i>Türklerin Serüveni-Metehan'dan Atilla'ya, Fatih'ten Atatürk'e</i>	Cansu Canan Özgen	2017	Kronik
<i>Sultan Alp Arslan-Fethin Babası</i>	Cihan Piyadeoğlu	2016	Kronik
<i>Kütü'l Amare 1916</i>	M. Yaşar Ertaş	2017	Kronik
<i>Ali Şükrü Bey</i>	Necmettin Alkan	2015	Kronik
<i>Osmanlı Dünyası</i>	Önder Kaya	2017	Kronik
<i>Malazgirt-Kıyametin İlk Günü</i>	Mustafa Alica	2017	Kronik
<i>IV. Murad-Şarkın Sultanı</i>	Abdülkadir Özcan	2016	Kronik
<i>Atam Dedem Kanunu</i>	Abdülkadir Özcan	2017	Kronik
<i>Cumhuriyet Yalanları</i>	Sinan Yağmur	2010	İnkılap
<i>Truvalılar Türk müydü?</i>	Sinan Yağmur	2011	İnkılap
<i>Vazi-Öteki Mehmed Akif</i>	Sinan Yağmur	2015	İnkılap
<i>Atatürk ile Allah Arasında</i>	Sinan Yağmur	2016	İnkılap
<i>Cumhuriyet Yalanları-2</i>	Sinan Yağmur	2016	İnkılap
<i>Nutuk'un Deşifresi</i>	Sinan Yağmur	2016	İnkılap
<i>Akl-ı Kemal-Atatürk'ün Akıllı Projeleri</i>	Sinan Yağmur	2017	İnkılap
<i>Başbakan R. Tayyip Erdoğan'ın Tarih Tezlerine Cevap</i>	Sinan Yağmur	2017	İnkılap
<i>Atatürk Düşmanlığına Panzehir</i>	Sinan Yağmur	2017	İnkılap
<i>1923 Kuruluş Ayarlarına Dönmek</i>	Sinan Yağmur	2017	İnkılap

SONUÇ VE ÖNERİLER

2023 hedefiyle olgunluk devrine yaklaşan Türkiye Cumhuriyeti'nde resmi ideolojinin tarih konusunda tatminkar olamaması bazı çözüm yollarını gerekli kılmıştır. Burada kullanılan en etkin yöntem geçmişe bakmak ve geçmişle olan bağları güçlendirmektir. Bunu yaparken birçok dezavantajına rağmen kullanılan araçların başında medya gelmektedir. Yazılı ve görsel medyada magazin malzemesi ve ticari meta olma durumuna düşürüldüğü için tehdit algısının oluştuğu tarih ve tarih bilinci belirgin bir hareketlilik yaşamaktadır.

Toplumun Cumhuriyet'in kazanımlarını benimsemesinin sağladığı sosyal altyapı ile yeni tarih yazımında Cumhuriyet dönemi ile Selçuklu ve Osmanlı dönemleri barıştırılmaktadır. Böylece Selçuklu ve Osmanlı'yı yok farz eden resmi tarih anlayışındaki boşluk giderilmektedir. Bu sayede Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Kasım 2016'daki Özbekistan ziyareti sırasında İmam Maturidi'nin Semerkant'taki türbesi önünde verdiği poz örneğinde olduğu gibi Türk devlet geleneğindeki devamlılık anlayışı milli ve dini motifler üzerinden yeni tarih yazımında da görülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi ideolojisi doğrultusunda şekillenen resmi tarih anlayışına resmi ideolojinin dışladığı hem muhafazakar dindar hem de sol ve liberal kesim muhaliftir. Bu anlayış askeri darbeler dahil her türden vesayet odakları tarafından korunmaya çalışılmıştır. Ancak 2002 sonrasında başlayan süreçte kazanılan siyasi ve ekonomik istikrarla kamuoyu "öğretilen resmi tarih" ile "anlatılan tarih" arasındaki çelişkilere karşı tavır alabilecek imkanlara ulaşmıştır. Bu imkanların uygulama alanlarının başında medya gelmektedir. Tarih temalı televizyon programları, tarih dergileri, tarih konulu kitap ve dizilerdeki nicel artış bu değişimin göstergesidir.

Resmi ideolojiye muhalif olan kesimlerin gayretleriyle eski muhkem durumunu kaybeden resmi tarih anlayışına karşı yeni tarih yazımıyla

tarih konusu güçlü bir görünürlük kazanmıştır. Bu görünürlük bağlamında AK Parti iktidarının hem yanında hem de karşısında olan kesimler tarih konusuna dikkat çekmek istedikleri başlıklar üzerinden ilgi göstermektedir.

Bu analizde karşılaştırmalı olarak verilen rakamlarda görüldüğü üzere tarih konulu kitapların yayımında diğer konulardaki kitaplara göre öne çıkan bir artış söz konusudur. Ayrıca tarih dergilerinin özellikle 2010 sonrası dönemde yayıma başladıkları ve diğer konulardaki dergilerin tiraj ortalamalarından daha yüksek bir satış rakamına sahip oldukları ulaşılabilen tiraj bilgileri çerçevesinde görülmektedir. Kitap ve dergi sayıları çoğalırken okur sayısı da aynı yönde artmaktadır. Bu durum yeni yayıncıları tarih konusunda girişimde bulunmada cesaretlendirmektedir. Yayıncıların iktisadi açıdan yapacakları bu girişimler sivil toplum kuruluşları (STK) için de teşvik edicidir.

Basılı medyanın yanı sıra görsel medyada da devlet ve özel televizyon kanallarındaki tarih dizilerinin 2010 sonrası dönemde hem sayılarının artması hem de yüksek izlenme oranlarına ulaşmaları dergi ve kitap bağlamındaki oluşumları destekleyici niteliktedir. Kullanılan çekim tekniklerinin dünya standardında olması tarih dizi ve filmlerinin yerli piyasada seyirci bulmasının yanında dış piyasaya ihraç edilmesine de imkan vermektedir. Bu durum tarih konulu yapımlar açısından yapımcıları cesaretlendirmektedir.

Gerek yazılı gerekse görsel medyadaki oluşan çok yönlü olumlu hava bu çalışmanın genel iddiası olan yeni tarih yazımının farklı ideolojilere sahip kamuoyu nezdinde sahiplenildiğinin de bir göstergesidir.

Belirtilmesi gereken diğer bir husus ise yeni tarih yazımı sürecinin belli bir takvim içerisinde son bulmaması gerektiğidir. Tarih yazıcılığı saf bir öznelliğe kavuşamayacak olsa da edilen yeni belgeler, ortaya atılan yeni fikir ve yorumlarla tarihin konusunun farklı bağlamlarda farklı boyut ve amaçlarda ele alınmaya devam etmesinde yarar vardır.

Bu kapsamda şu öneriler sunulabilir:

- Akademisyen tarihçiler tarafından popüler okuma dili gözetilerek yazılmış çalışmalar kamu ve özel sektör tarafından desteklenmelidir.
- Televizyondaki tarih programlarının kendilerini tekrarlama ve birbirlerini taklit etme ihtimaline karşı öngöründe bulunularak TRT Müzik ve TRT Kültür gibi TRT Tarih adıyla History Channel benzeri kanallar açılıp müzik tarihi, mimarlık tarihi, yemek tarihi, spor tarihi, sinema-tiyatro tarihi, edebiyat tarihi, kültürel tarih gibi alt başlıklarla zenginleştirilen içerikte yayın yapan kanallar vasıtasıyla tarih konusunun görünürlüğüne süreklilik getirilebilir.
- Tarih kitapları ve dergileri yayıncılığının teşvik edilerek tarih yayınlarına özel butik kitap fuarları ve bu fuarlar kapsamında STK'larla iş birliğinde çeşitli etkinlikler organize edilebilir.
- Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilk ve orta öğretim müfredatına da koyulmak üzere kamu kuruluşları veya özel kurum ve STK'ların yürütücülüğünde tarihin alt başlıklarını konu alan ve değişik yaştaki okur kitlesine hitap edecek şekilde farklı içeriğe sahip 365 günlük tarih takvimleri oluşturulabilir. Bunlar günlük ya da aylık takvimler olabilir ve onlarla bağlantılı kırtasiye malzemeleri ticari ürün şeklinde kamuoyuna sunulabilir.

Dipnotlar

1. "Elveda Rumeli Merhaba Reyting!", Medyaradar, 9 Haziran 2009, <http://www.medyaradar.com/elveda-rumeli-merhaba-reyting-son-bahar-ne-kadar-izlendi-haber-yarisi-nasil-sonlandi-haberi-34679>, (Erişim tarihi: 20 Mart 2018).
2. "Muhteşem Yüzyıl Reytingleri", Dizisi, <https://www.dizisi.info.tr/muhtesem-yuzyil/rejtingleri>, (Erişim tarihi: 20 Mart 2018).
3. "Harem Reytingler", Reytingler, <http://www.reytingler.biz/Harem/rejtingler>, (Erişim tarihi: 20 Mart 2018).
4. "Bir Zamanlar Osmanlı Kıyam", Reytingler, http://www.reytingler.biz/Bir_Zamanlar_Osmanli_Kiyam/rejtingler, (Erişim tarihi: 20 Mart 2018).
5. "Veda Reytingler", Reytingler, <http://www.reytingler.biz/Veda/rejtingler>, (Erişim tarihi: 20 Mart 2018).
6. "Fatih Dizisi Reytingleri", Medyaradar, <http://www.medyaradar.com/etiket/fatih-dizisi-rejtingleri>, (Erişim tarihi: 21 Mart 2018).
7. "Osmanlı Tokadı Reytingleri", Reytingler, http://www.reytingler.biz/Osmanli_Tokadi/rejtingler, (Erişim tarihi: 21 Mart 2018).
8. "Ben Onu Çok Sevdim Reytingleri", Reytingler, http://www.reytingler.biz/Ben_Onu_Cok_Sevdim/rejtingler, (Erişim tarihi: 21 Mart 2018).
9. "Yunus Emre Aşkın Yolculuğu Reytingleri", Dizisi, <https://www.dizisi.info.tr/yunus-emre-askin-yolculugu/rejtingleri>, (Erişim tarihi: 22 Mart 2018).
10. "Yedi Güzel Adam Reytingleri", Dizisi, <https://www.dizisi.info.tr/yedi-guzel-adam/rejtingleri>, (Erişim tarihi: 22 Mart 2018).
11. "Filinta Reytingleri", Dizisi, <https://www.dizisi.info.tr/filinta/rejtingleri>, (Erişim tarihi: 22 Mart 2018).
12. "Diriliş Ertuğrul Reytingleri", Dizisi, <https://www.dizisi.info.tr/dirilis-ertugrul/rejtingleri>, (Erişim tarihi: 22 Mart 2018).
13. "Muhteşem Yüzyıl Kösem Reytingleri", Dizisi, <https://www.dizisi.info.tr/muhtesem-yuzyil-kosem/rejtingleri>, (Erişim tarihi: 23 Mart 2018).
14. "Sevda Kuşun Kanadında Reytingleri", Reytingler, http://www.reytingler.biz/Sevda_Kusun_Kanadinda/rejtingler, (Erişim tarihi: 23 Mart 2018).
15. "Vatanım Sensin Reytingleri", Dizisi, <https://www.dizisi.info.tr/vatanim-sensin/rejtingleri>, (Erişim tarihi: 23 Mart 2018).
16. "Payitaht Abdülhamid Reytingleri", Diziler, <https://www.diziler.com/dizi/payitaht-abdulhamid/rejtingler>, (Erişim tarihi: 23 Mart 2018).
17. *Kürt Tarihi* adlı dergi ile net tiraj bilgileri için iletişime geçilmeye çalışılmıştır. Ancak bırakılan notlara geri dönüş yapılmadığı için bu bilgiye ulaşmak mümkün olmamıştır.

Türkiye’de özellikle 2002’den beri yaşanan normalleşme sürecinde ortaya çıkan unsurlardan biri de resmi tarih söyleminin tartışmaya açılmasıdır. Çoğulculuşmanın oluşturduğu eleştirel bakış ortamında –resmi tarih söyleminin aksine– tartışmaya ve sorgulamaya daha açık olan bu söylemler toplumun tarih konusunda var olan merakını daha da artırmış, bilgiye farklı kaynaklardan ulaşma imkanlarının çoğalması da bu artışta etkili olmuştur. Tarih konulu televizyon programları ve televizyon dizileri, popüler ya da akademik tarih kitapları ve aylık ya da haftalık dergilerin sayısındaki artış bu durumun en açık göstergesidir. Bu analizde tarihe olan meraktaki artışın gözlemlendiği mecralar sayısal özellikleri ve nitel içerikleri açısından incelenmektedir.

Tarih konusunun önceki yıllara göre daha görünür hale gelmesi konuyu daha zengin kaynak ve örnekleme ile analiz etme imkanını da vermektedir. Sosyal medyada birkaç saat ya da birkaç dakikalık gündemler ilgi çekiyor olsa da tarih kamuoyunun ilgi gösterdiği uzun soluklu gündem konularının başında gelmektedir. Tarih konusunda yazılı ve görsel medyadaki bu çeşitliliğin üzerinden ileriye dönük ne gibi adımlar atılabileceği analizin öneriler kısmında sunulmaktadır.

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • KAHİRE

www.setav.org